Helyet a természetnek!

A MAGYAR MADÁRTANI ÉS TERMÉSZETVÉDELMI EGYESÜLET JAVASLATAI A KÖZÖS AGRÁRPOLITIKA TERVEZÉSÉHEZ ÉS A HAZAI MEZŐGAZDÁLKODÁS CÉLRENDSZERÉNEK ÁTALAKÍTÁSÁHOZ

MME

BirdLife INTERNATIONAL

Problémafelvetés

A TERMÉSZETI SOKFÉLESÉG VILÁGSZERTE DRÁMAI MÉRTÉKBEN CSÖKKEN.

A természeti sokféleség csökkenése valamennyi élőlénycsoport és természetes élőhely esetében kimutatható; **egy világméretű tömeges kihalási folyamat kellős közepén vagyunk**[1]. Fontos rögzíteni, hogy az ökológiai rendszerek összeomlása és az éghajlatváltozás egymástól el nem választható, egymást erősítő jelenségek, ezért e kedvezőtlen folyamatok együttes és hatékony kezelése a fenntarthatóság záloga. Mértékadó előrejelzések alapján nagyjából egy évtizedünk maradt, hogy elkerüljük fenyegető ökológiai katasztrófát, ami a gazdasági és társadalmi rendszerek tehetetlenségével számolva haladéktalan cselekvést feltételez.

Európában **a mezőgazdasági területek természetes élővilágát veszítjük el a legvészesebb ütemben**: a madárfajok esetében 40 év alatt ez csaknem 60%-os állománycsökkenést jelent. Magyarországon az MME Monitoring Központ legfrissebb adatai alapján a mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok összesített állományindexe (Farmland Bird Index) két évtized alatt 37%-kal csökkent[2]. A jelenség nem csak a különleges és ritka fajokat érinti, hanem a mezőgazdasági területek gyakori madarait is, így például a mezei pacsirtát, a foglyot vagy a fürjet.

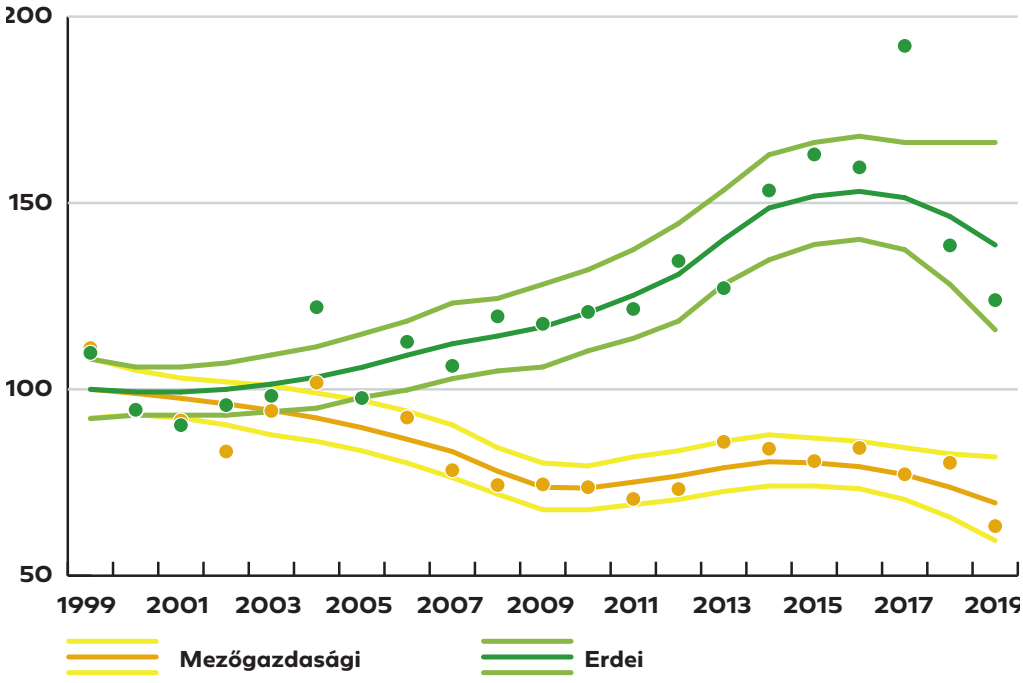

1. ábra. Magyar mezőgazdasági és erdei biodiverzitás indikátor index és simított/smooth értékek (95% konfidencia intervallumokkal) 1999-2019 között

A madarak mellett más élőlénycsoportokban is aggasztó változások tapasztalhatók. A mezei nyúl évtizedek óta tartó állománycsökkenésének[3] okai ugyancsak a mezőgazdaságban keresendők olyannyira, hogy e fontos apróvad-fajunk a következő években akár védelemre is szorulhat. A vadbeporzók, ezzel párhuzamosan a házi méh állományainak összeomlását egyes növényvédő szerek használatával hozzák összefüggésbe.[4] A beporzó rovarok eltűnése beláthatatlan gazdasági és élelmiszerellátás-biztonsági következményekkel járhat.

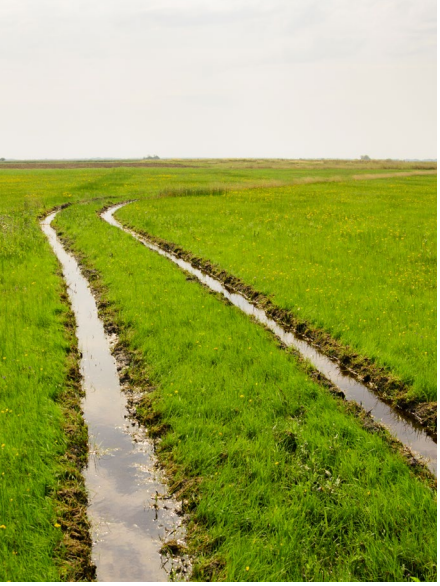

A fentiek alapján kijelenthető, hogy bár az élővilág fogyatkozásának okai összetettek, **bizonyos, hogy negatív tendenciákért nagymértékben felelős az európai agrárterületek egyre intenzívebb hasznosítása**: az élőhelyi változatosság csökkenése, a jelentős növényvédőszer- és műtrágya-használat, a termesztett növénykultúrák sokféleségének csökkenése és ezzel párhuzamosan a monokultúrák táblaméretének növekedése, valamint az egyre jelentősebb gépesítettség és az ezzel járó gyorsan lezajló élőhelyi változások – pl. nagy területek egy nap alatt történő betakarítása.

Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség megállapítása szerint Európában a fajok és élőhelyek eltűnésének egyik legfőbb oka a mezőgazdálkodás,[5] ami fokozódó mértékben használja és terheli a környezeti erőforrásokat.

Az élő szervezetek indikátorok: jelenlétükkel, változatosságukkal és tömegességükkel jelzik a környezet állapotát, követik annak változását. Bátran állíthatjuk tehát, hogy ahonnan az élő szervezetek eltűnnek, ott olyan mértékű a környezet terhelése, hogy az egész-

2. ábra
Az agrárélőhelyek változatosságának csökkenése és ennek hatása a természeti sokféleségre. Gámez-Virués et al 2015 alapján

séges, jó minőségű élelmiszerek előállítása is nehézkessé válik, ami az élelmiszerbiztonságot és külön támogatás biztosítása nélkül a gazdálkodók megélhetését is aláássa.

A KAP jelenlegi támogatási rendszere: a ki nem használt lehetőség

A Közös Agrárpolitika (KAP) finanszírozása éves szinten 58 milliárd eurót tesz ki, ezzel az EU költségvetésének csaknem 40%-át köti le. A KAP alapvetően határozza meg, hogy a gazdák milyen célok mentén és milyen módszerekkel művelik az EU szárazföldi területének 40%-át. Hazánk esetében ez az arány még nagyobb, hiszen az ország területének mintegy 56%-án zajlik mezőgazdasági művelés. A közép-európai tagállamok esetében különösen érzékelhető, hogy a mezőgazdasági termelők döntéseik meghozatala során kiemelten odafigyelnek a gazdálkodás sikerétől független, biztos bevételnek számító agrártámogatások lehívására. Érthető ez, hiszen **hazai viszonyok között a mezőgazdasági bevételek közel felét[19] a Közös Agrárpolitika támogatásai adják**.
A mezőgazdasági ágazatban a támogatások igen jelentős fejlesztéseket tettek lehetővé az elmúlt másfél évtizedben, azonban természetvédelmi és társadalmi szempontból sok esetben ellentétes, illetve ellentmondásos folyamatokat tapasztalhatunk.

A KAP célkitűzései között az élelmiszertermelés biztonsága és a gazdálkodók jövedelmének kiegészítése mellett hangsúlyosan szerepel a természet nyújtotta javak, erőforrások megőrzése, fenntartható használata. Elvárható tehát, hogy az európai adófizetők által befizetett közösségi forrásokból valóban a társadalom egészét és a jövő generációit szolgáló célok valósuljanak meg: a talajok, vizek védelme, a természeti sokféleség és vidéki tájak megőrzése, üvegházhatású gázok kibocsájtásának csökkentése és a vidéki közösségek megtartása. Ennek fényében környezeti szempontból korántsem kedvező, hogy kifizetett támogatások 75%-a *rendkívül alacsony szintű környezeti elvárásokkal*,[6] területalapú „jövedelempótló" támogatásként kerül a gazdákhoz, ami az üzleti érdekeknek megfelelően az iparszerű mezőgazdaságot erősíti tovább. A fennmaradó összeg nagyobb része is olyan intenzív gyakorlatokat finanszíroz, amelyek károsan hatnak a természeti sokféleségre, a vizek, a levegő és a talaj állapotára és erősítik a klímaváltozást. Becsléseink szerint a források mindössze 7%-a fordítódik kifejezetten környezeti célkitűzésekre, beleértve a biodiverzitás védelmét.

A KAP nem teljesíti a vállalt társadalmi célkitűzéseket sem. Nem járul hozzá az elvárható mértékben a vidék megtartó erejének erősítéséhez és a vidéki munkahelyek megőrzéséhez, továbbá ellentmond a társadalmi igazságosság elvének is, hiszen Európában a támogatások 80%-át (hazánkban 85%-át)[7] a legnagyobb területtel rendelkező gazdálkodók kapják: a támogatottak mintegy 20%-a. Ennek következtében a legnagyobb gazdaságok tovább erősödnek és növekednek, a kisebb méretűek pedig folyamatosan gyengülnek, számuk fogyatkozik.[8] **A sokféleség csökkenése tehát a gazdaságokat is érinti: lassanként a leginkább veszélyeztetett élőlény mezőgazdasági területeinken a helyben lakó, területét változatos módon hasznosító gazdálkodó lesz**.

Vitán felül áll, hogy a mezőgazdaság elsődleges feladata az élelmiszerellátás biztosítása, amint arra az elmúlt hónapok járványügyi válsága ismételten rávilágított. Kérdés azonban, hogy jelenlegi mezőgazdasági termelési szerkezet megfelel-e ennek a feladatnak, és valóban szolgálja-e a lakosság egészséges, magas minőségű hazai élelmiszerrel való hosszú távú ellátását? Mit sem ér ugyanis egy olyan élelmiszertermelési rendszer, amely a rövid távú célok érdekében a jövő generációitól elveszi az egészséges környezet és az egészséges táplálkozás lehetőségét. Márpedig a mezőgazdasági környezetben zajló folyamatoknak, a talajvesztésnek, a vizek elvesztésének és szennyezésének, az üvegházhatású gázok kibocsájtásának és a természeti sokféleség csökkenésének valódi árát a jövő generációi fogják megfizetni. **A KAP forrásai eddig is lehetővé tették volna a természetkímélő gazdálkodás megfelelő mértékben történő elterjesztését**, ám ez a versenyképesség hajszolásának céljai között szertefoszlott. Tegyünk azért, hogy ez megváltozzon!

A megoldást a KAP radikális megváltoztatása és a források átcsoportosítása jelentheti

Európa szerte a lakosság, a kutatók, az Európai Számvevőszék, de egyre több gazdálkodó is a KAP átfogó reformját sürgeti. Az idei év során meghozott uniós és hazai szintű döntések fogják meghatározni, hogy a következő évtizedben képesek leszünk-e a természeti erőforrásokat megőrző, a környezeti kihívásokhoz és társadalmi elvárásokhoz rugalmasan alkalmazkodó, gazdasági és ökológiai szempontból is fenntartható mezőgazdálkodást kialakítani. Az elmúlt évtizedek finomhangolásai nem értek célt: az éghajlatváltozás és az ökológiai összeomlás jelenleg tapasztalható üteme mellett nem engedhetünk meg újabb évtizednyi rossz kompromisszumot gazdálkodás és környezetvédelem között. **Radikális irányváltás szükséges.**

Szerencsés, hogy mind a források, mind a szükséges szakmai-tudományos háttér is a rendelkezésre állnak a mezőgazdaság fenntartható pályára állításához. Megfelelő döntések esetén a KAP forrásai egyedülálló lehetőséget teremtenek: hatékony felhasználásukkal, a célrendszerek és támogatási struktúrák átalakításával jelentős változások indíthatók el.

A BirdLife International és az MME három programpontja a természetkímélő, és a klímaváltozáshoz alkalmazkodni képes mezőgazdálkodás kialakítása érdekében

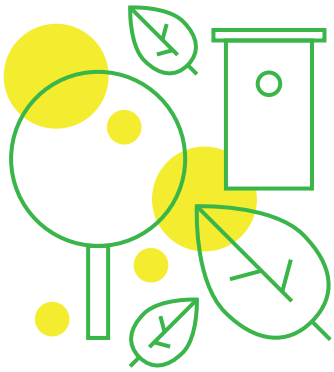

#1
Helyet
a természetnek.

A gazdaságok területének legalább 10%-án legyen prioritás a természeti sokféleség megőrzése, mint a támogatások lehívásának alapvető feltétele.

#2
Pénzt
a természetre.

Magas szintű, célzott és megfelelően ellenőrzött természetvédelmi intézkedéseken keresztül biztosítsunk elegendő bevételi forrást a természetkímélő módon gazdálkodók számára.

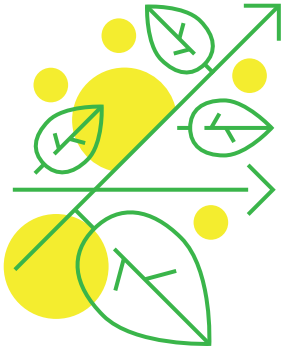

#3
Átmenet
a természetért.

A közvetlen kifizetések ellentmondásos rendszerét alakítsuk át egy igazságos átmeneti finanszírozássá, amely természetkímélő gazdálkodásra való átállást hivatott segíteni.

#1 HELYET A TERMÉSZETNEK!

! Állítsuk meg a mezőgazdasági területek mennyiségének csökkenését és minőségromlását!

A mezőgazdasági területek (gyepek, szántók, gyümölcsösök, kertek) összes kiterjedése az 1950-es évek óta 27,5%-kal csökkent Magyarországon. A csökkenés elsődleges oka a zöldmezős beépítések, infrastruktúra-fejlesztések fokozódó területfoglalása, amely az elmúlt 30 évben csaknem kétszeresére nőtt. Az erdőterületek növekedése ugyancsak a mezőgazdasági területek csökkenésével jár. A csökkenés következtében a megmaradt mezőgazdasági területek sokkal nagyobb terhelést kapnak, a hasznosítás intenzitása növekszik – kevesebb területen szeretnénk többet termelni. Alapvető fontosságú ezért a mezőgazdasági területek

további fogyatkozásának megállítása, ami természeti sokféleség megőrzése mellett a hazai élelmiszerbiztonság és élelmiszer-önellátás egyik stratégiai feltétele is.

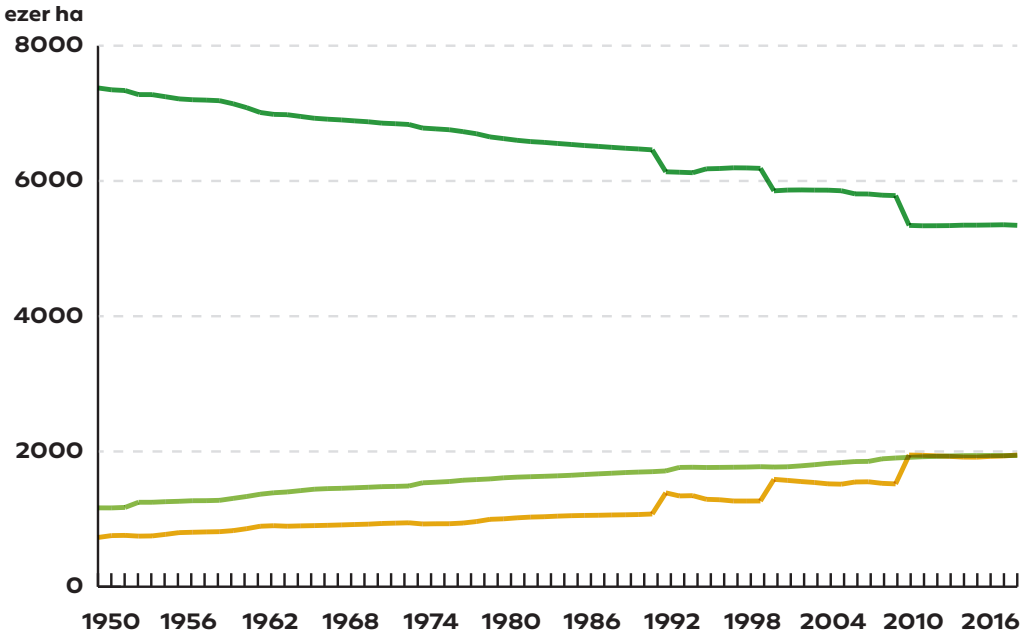

3. ábra.
Az egyes művelési ágak területének változása Magyarországon 1950–2018 között. Mezőgazdasági terület = szántó + gyep + gyümölcsös + szőlő + kert)
Forrás: KSH

Művelés alól kivett terület

Erdő

Mezőgazdasági terület

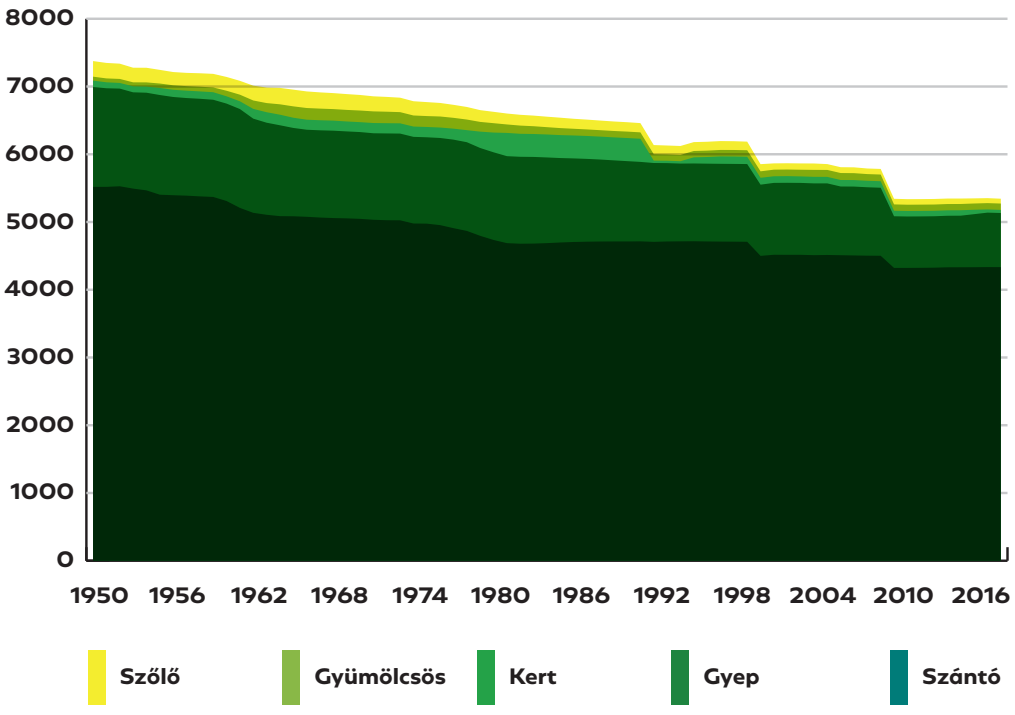

4. ábra.
A mezőgazdasági művelési ágak területének változása Magyarországon 1950–2018 között
Forrás: KSH

A **Helyet a természetnek** programpont alkalmazása pozitív hatással van az éghajlatváltozás lassítására is, mivel a sövények és a természetes vegetáció megkötik és tárolják az üvegházhatású légköri szén-dioxidot. A felszántott talajból a megkötött szén felszabadul. A természetes vegetáció vizeinkre is pozitív hatással van, szűrő zónaként szolgál a megművelt terület és a vízfolyások között. Sövények és fák segítenek a talajerózió és az árvíz elleni védekezésben, ha azokat a megfelelő helyre telepítik, emellett igazolt pozitív mikroklimatikus hatásuk van. A mezőgazdasági területek közé mozaikosan beékelődő természetes élőhelyek kedvező feltételeket teremtenek a beporzó rovaroknak és az apróvadfajoknak.

A jelenlegi KAP rendszerében csak a 15 hektárnál nagyobb területen gazdálkodóknak kell ökológiai jelentőségű területet (EFA) kijelölni a gazdaságuk 5 %-án a zöldítési támogatás részeként. Ehhez társul még, hogy az ökológiai és kisgazdaságokra (amelyeket eleve zöld besorolás alatt kezelnek) vonatkozó mentességek, illetve az alternatív vagy ezzel egyenértékű intézkedések gyengítik a zöldítés biodiverzitásra és klímaváltozásra gyakorolt hatását.[12] Olyan hatástalan intézkedések is számíthatnak „zöldítésnek", mint amilyen a másodvetés és a pillangósok termesztése.

Az Európai Számvevőszék jelentése rámutat arra, hogy biodiverzitás megőrzése szempontjából hatástalan intézkedések (pl. a nitrogénmegkötő növények – köztük a szója – termesztése, és az ökológiai jelentőségű másodvetés) voltak a gazdák által választott intézkedések közül a legnépszerűbbek, ennek következtében, az természetes élőhelyi elemek megőrzése – a valódi ökológiai jelentőséggel bíró területek és a terménydiverzifikáció csak a gazdaságok mintegy 2%-nál hoztak tényleges változást. Így a jelenlegi KAP zöldítés nagyon magas, évi 12 milliárd eurós költségvetése inkább csak további bürokratikus terhet jelentett a gazdálkodóknak, a természetre érdemi pozitív hatást nem gyakorolt.

! A gazdaságok területének legalább 10%-át adjuk vissza a természetnek!

A területalapú támogatások egyik legsúlyosabb ökológiai következménye az ún. mikroélőhelyek: fa- és bokorsorok, sövények, mezsgyék, tanyahelyek, vizes élőhelyfoltok eltűnése és ezzel az egybeművelt nagy kiterjedésű táblák – az agrársivatagok – terjedése. Az eddigi önkéntes alapú támogatási elemek (pl. a gyepesítést vagy a vízvisszatartást elősegítő ún. nem termelő beruházások támogatása), illetve a zöldítés ökológiai jelentőségű területekre (EFA) vonat-

kozó előírásai nem voltak képesek a folyamatot visszafordítani[10], ezért szigorúbb szabályozás megalkotása szükséges. Javasoljuk ezért a támogatások alapvető feltételei között szerepeltetni, hogy a gazdaságok legalább 10%-át kompromisszumok nélkül adjuk vissza a természetnek. Az előírás alól ne legyen mentesség, illetve ne lehessen kiváltani azt egyéb gyakorlattal, pl. bármilyen növénykultúra termesztésével, vagy a gazdasággal érintkező földrészletek elszámolásával. Különösen lényeges ez az intézkedés a döntően szántóföldi növénytermesztéssel foglalkozó gazdaságokban, illetve azokon a területeken, ahol a mezőgazdasági ökológiai hálózat elemei az elmúlt évtizedekben eltűntek, illetve a területek szántóföldi művelésre a termőhelyi adottságaik alapján nem alkalmasak, pl. gyakorta belvizesedő, vízjárta, illetve kedvezőtlen talajadottságokkal bíró területek.

Kutatások igazolják,[11] hogy a megfelelő arányú – legalább 10–14% – hasznosítás alól tartósan kivont, pihentetett terület képes elősegíteni az élővilág regenerációját. A természetes élőhelyi struktúrák visszaállítása igazoltan pozitív hatással van a terméshozamra is, míg az élőhelyek és fajok elvesztése a hozamok csökkenésével jár. Egy általános, európai szintű minimum arányszint beállításával egyenlőbb versenyfeltételek biztosíthatók a mezőgazdasági termelők számára; csökkenthető a természeti sokféleségre káros mezőgazdasági tevékenységet végző termelők versenyelőnye. Azok a gazdálkodók, akik természetkímélő módon gazdálkodnak, kevés többlet erőfeszítéssel meg tudnak felelni a követelményeknek, hiszen a gazdaságuk számos elemében már most is biztosítanak „helyet a természetnek”.

El a kezekkel a védett természeti területeinktől!

Az országos jelentőségű védett, illetve a Natura 2000 besorolású területek hazánk legjobb ökológiai állapotú területei, ahol az elsődleges célkitűzés és feladat éppen e védett, illetve közösségi jelentőségű fajok és élőhelyeik megóvása. Ezek a területek agrártermelés szempontjából közel értéktelenek – ezért is maradhattak meg jó természetességi állapotban – ugyanakkor nem maradék vagy tartalék feltöretlen területek, hanem pótolhatatlan természeti értékek hordozói.

A mezőgazdasági területek elvesztéséből és a területalapú támogatások iránti fokozott igényből keletkező föld- és támogatáséhséget a továbbiakban nem szabad ezekkel a területekkel enyhíteni, a meglévő szabályozás felpuhításával. A védett és Natura 2000 területekre vonatkozó kötelező földhasználati szabályozások, az elkészült Natura 2000 fenntartási tervek, illetve ezek hiányában a Natura 2000 célokat és prioritásokat tartalmazó dokumentumok[13] kellő támpontot nyújtanak a területek természeti értékeinek megőrzéséhez, illetve az ehhez illeszkedő földhasználati módok kiválasztásához.

Tekintsük át, ahol szükséges, dolgozzuk ki, és szigorúan tartassuk be a védett és Natura 2000 területekre kötelező földhasználati szabályozásokat és biztosítsuk hozzá a szükséges kompenzációs kifizetéseket. Dolgozzuk ki és tegyük interaktív felületen elérhetővé valamennyi Natura 2000 terület fenntartási tervét.

#2 PÉNZT A TERMÉSZETRE!

A jogszabályokban lefektetett földhasználati előírások mellett pénzügyi ösztönzőket kell nyújtani a földhasználók számára, annak érdekében, hogy kellően vonzóvá tegyük a természetvédelmi célú intézkedésekben való részvételt, és gazdaságilag is versenyképessé tegyük a természetkímélő gazdálkodást. Emellett biztosítani szükséges a természetvédelmi kezelési tervek és Natura 2000 fenntartási tervek elkészítéséhez, az élőhely-helyreállítási feladatokhoz és a monitoring tevékenységekhez szükséges forrásokat.

Mindezek finanszírozásához a madárvédelmi szervezetek nemzetközi közössége, a BirdLife javaslata szerint az Európai Unió szintjén 15 milliárd eurónyi, a Közös Agrárpolitika forrásaiból elkülönített keret szükséges a természeti sokféleség megőrzésével kapcsolatos célok elérésére[18]. Ebből kell finanszírozni minden, elsődlegesen természetvédelmi célú intézkedést. A kifizetésekhez minden esetben a tagországi környezetvédelmi hatóságok jóváhagyása és felügyelete szükséges, együttműködésben a többi érintett hatósággal és szervezettel. A minőségbiztosítás alapját egyebek között az EU élőhelyvédelmi irányelvének megfelelő Priorizált Intézkedési Terv (PAF) kell, hogy jelentse.

A **Pénzt a természetre** programpont alkalmazása rugalmasságot és kiszámítható jövedelmet biztosít a természetkímélő gazdálkodási módszereket alkalmazó mezőgazdasági termelők számára, egyúttal megőrzi és helyreállítja a természeti sokféleséget így biztosítja, hogy az adófizetők részesüljenek a kíméletes mezőgazdaság által fenntartott közjavakból.

A gazdaságok növények értékesítéséből származó bevételei elkerülhetetlenül ingadoznak a piaci árak, a hozamok és az input költségek függvényében, a környezeti közjavakhoz köthető kifizetések viszont stabilak és kiszámíthatók, így tehát a piacról megszerzett jövedelem és a környezeti közjavakhoz kapcsolódó támogatások kombinációja javíthat az elkötelezett mezőgazdasági termelők gazdasági életképességén. A gazdálkodók az élelmiszer előállítása mellett aktív szerepet játszhatnak a környezeti közjavak – pl. talaj, víz, levegő, természeti sokféleség – megőrzésében egy kiszámítható, ám a tényleges környezeti teljesítményt díjazó támogatás mellett.

Az olyan gyakorlatok, mint például a talaj parlagon tartása, a gazdálkodás tájképi elemeinek – sövények, fasorok, mezsgyék - megőrzése az erózió elleni védekezés céljából vagy beporzóknak kialakított élőhelyek létrehozása, szintén növelik a gazdaságok ellenálló képességét a jövőbeni környezeti sokkhatásokkal szemben, és pozitív hatással vannak a gazdaság termelékenységére.[14]

! A KAP 30%-át fordítsuk természetvédelmi intézkedésekre!

Hazai tervezési szinten az eddigi kb. 5% helyett a teljes hazai KAP keret legalább 30%-át *célzottan és igazoltan* természetvédelmi hozadékkal rendelkező kifizetésekre kell fordítani, függetlenül annak belső struktúrájától. Ide tartoznak az agrár-környezetgazdálkodási kifizetések, a Natura 2000 területekkel kapcsolatos kompenzációs kifizetések, valamint a különböző, biodiverzitás megőrzését és helyreállítását célzó beruházások támogatásai.

A *„célzottan és igazoltan”* azt jelenti, hogy az *intézkedések elsődleges célja* a biodiverzitás megőrzése, amelynek hatékonyságát kutatások, illetve gyakorlati példák igazolják. Mindezt természetesen gazdasági szempontból is értelmezhető módon kell megvalósítani, de gazdasági, hatékonysági szempontok nem írhatnak felül természetvédelmi szempontokat.

Az intézkedések pénzügyi keretének 2%-át el kell különíteni azok független, tudományos nyomon követésének finanszírozására, így ellenőrizhetővé válik, hogy az egyes biodiverzitás megőrzését célzó intézkedések valóban teljesítik-e kitűzött célokat, illetve kiszűrhetők és hatékonyabbá tehetők a hatástalannak bizonyuló intézkedések. Szakmapolitikai biztosítékokkal is kell garantálni, hogy a dedikált források *valóban* a kívánt célok megvalósítását szolgálják; túligénylés esetén a magasabb természetvédelmi hozzáadott értékű kifizetéseket kell előnyben részesíteni.[15]

! Hatékony ösztönző programokat; magas kifizetésekhez – magas szintű elvárásokat!

Az elkészült értékelések[16], és egyéb vonatkozó tudományos eredmények alapján felül kell vizsgálni a Vidékfejlesztési Program jelenleg érvényben lévő természetvédelmi célú intézkedéseit, és át kell alakítani a programcsomagok és előírások rendszerét annak érdekében, hogy azok országszerte a lehető legmagasabb természetvédelmi hozadékkal rendelkezzenek.

Az Agrár-környezetgazdálkodási (AKG) program legtöbb szakmai kritikát kapott ún. horizontális programcsomagjai előírásainak szintjét jelentősen meg kell emelni annak érdekében, hogy **az egész országban elérhetőek legyenek alapszintű, ám valós természetvédelmi hatással rendelkező AKG-programok és ehhez illeszkedő kifizetések.** Ehhez ajánljuk szakmai támpontként az MME által 2013-ban készített megalapozó javaslatot.[17] A biológiai sokféleség általános növelését célzó intézkedéseknek a horizontális programokban kell megjelenniük, hiszen annak csökkenése is országos léptékű.

Az AKG-kifizetések esetében ugyanakkor **garantálni kell a magas szintű vállalásokkal járó, célzott természet- és környezetvédelmi ún. zonális programok előnyben részesítését.** A Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT) esetében egy-egy konkrét terület kívána-

tos természetvédelmi célállapotához, fajvédelmi célkitűzéseihez precízen igazodó, minél magasabb elvárás szinttel, ugyanakkor kellően vonzó kifizetési összeggel rendelkező programok kialakítása a cél.

! Hatékony érdekképviseletet a környezeti közjavaknak!

Amíg a magánérdekek figyelembe vétele és képviselete többféle módon és szinten jelenik meg a mezőgazdálkodásban, a közösségi érdeket: a talaj és az élővizek védelmét, a természeti sokféleség megőrzését szervezett formában az államnak kell képviselnie. Megítélésünk szerint a közjavak védelme az állam alapvető feladata, ezért a KAP forrásaiból biztosítani kell a fenntartható, környezetkímélő és természetbarát gazdálkodás alapelveinek megfelelő szintű közvetítését a gazdálkodók felé.

Ennek kézenfekvő módja a környezeti fenntarthatóság alapelveit, és támogatási kereteit a termelők számára házhoz vivő területi szakemberhálózat, és terepi tanácsadói, ellenőri rendszer kialakítása és fejlesztése az érintett szakmai szervezetek (természetvédelmi civil szervezetek, nemzetipark-igazgatóságok, hatóságok, Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, Magyar Államkincstár) bevonásával.

#3 ÁTMENET A TERMÉSZETÉRT

Az élővilág pusztulásának megállítása, a klímaváltozás kiváltó okainak és hatásainak mérséklése, illetve az ezekhez való alkalmazkodás nem képzelhető el gazdasági célkitűzések és rendszerek átalakítása nélkül. Ez a megállapítás különösen igaz a mezőgazdálkodásra, a termőföld használatának módjára. **Segítenünk és ösztönöznünk kell a gazdálkodókat az olyan üzleti modellekre való áttérésre, amelyek összeegyeztethetők a környezeti kihívásokkal és a vonatkozó környezetvédelmi jogszabályokkal, ugyanakkor a jelenleginél jóval kevesebb** külső támogatás mellett **is életképesek**, így mind a gazdálkodókkal, mind a fogyasztókkal és általában az egészségükért és környezetükért felelősséget érző adófizető állampolgárokkal szemben tisztességesek és elfogadhatók.

Más ágazatokkal összehasonlítva az európai mezőgazdaság előnye, hogy a szükséges pénzeszközök rendelkezésre állnak a KAP költségvetésében, ugyanakkor ennek háromnegyede, évente több mint 40 milliárd € igazoltan nem hatékony, társadalmi szempontból igazságtalan, környezeti szempontból pedig káros területalapú támogatások formájában jut a gazdálkodókhoz, függetlenül azok igényeitől és teljesítményétől.

Magyarországon az egységes területalapú támogatások (SAPS) rendszere kimutathatóan gyorsítja az iparszerű mezőgazdálkodás térhódítását és a környezet degradálódását. Mivel a támogatás megművelt területek után jár, a gazdálkodók ellenérdekeltek az agrárélőhelyek változatosságát jelentő élőhelyfoltok: bokorsávok, belvizes területek fenntartásában, művelésből való kihagyásában, így a területek homogén agrársivataggá válnak. A támogatás következtében sok ezer hektárnyi olyan rossz minőségű, művelésre alkalmatlan területet tartunk erőltetetten szántóföldi művelésben, amelyeket jóval természetkímélőbb és éghajlatvédelmi szempontból is kedvezőbb módon – pl. gyepként lehetne hasznosítani.

Az Európai Számvevőszék 2018-as jelentése kimondja, hogy *„[A hektáronkénti jövedelemtámogatás] nem megfelelő számos környezeti és éghajlati kérdés kezelésére, és nem is a leghatékonyabb módja az életképes mezőgazdasági jövedelem támogatásának.”*

! Szüntessük meg a támogatási rendszer mindenáron való művelésre ösztönző hatását!

A támogatások igénylésének következtében fennálló művelési kényszer, az erőltetett művelésben tartás az elmúlt évtizedekben a mezőgazdasági ökológiai hálózat súlyos megbomlásához vezetett, amelynek hatása a természeti sokféleségen, az apróvadállomány változásán és a beporzó rovarfajokon – **beleértve a háziméhállományt** – is drámaian érzékelhető. Érvényesítsük végre érdemben a KAP környezeti hozzájárulását Az egészséges környezet, a természeti erőforrások és a sokféleség megőrzése olyan közcélok, amelyeket jelentős részben a mezőgazdasági támogatások felhasználásával kell fenntartani.

A szántóföldi művelésre alkalmatlan, gyenge minőségű, belvizesedésre vagy éppen kiszáradásra fokozottan hajlamos területeken szüntessük meg az erőltetett művelést, alakítsuk át ezeket természetes gyepekké, vonjuk be a vízvisszatartási rendszerbe vagy az arra ökológiai szempontból is alkalmas területeken az erdősítés folyamatába. Ezzel enyhíthető a védett területekre az intenzív gyepgazdálkodás irányából nehezedő nyomás, elősegíthető hazánk pozitív vízmérlege és teljesíthetők az erdősítésre vonatkozó kormányzati célkitűzések is. A kialakításra kerülő természetközeli élőhelyek a mezőgazdaság élőhelyi mozaikosságát növelik, elősegítve a beporzó rovarok és az apróvadfajok fennmaradását.

Közösségi finanszírozásból támogassunk közösségi célokat!

Közösségi forrásból csak olyan intézkedéseket támogassunk, amelyek igazolhatóan hozzájárulnak a természeti erőforrások megőrzését. A környezetre káros támogatásokat haladéktalanul vezessük ki a Közös Agrárpolitika támogatási rendszeréből, ezzel párhuzamosan csak az *igazoltan* környezeti, társadalmi és gazdasági szempontból is kedvező hatású támogatásokat őrizzük meg.

Átmeneti támogatásokkal az ökológiai átmenetért!

A környezetre káros támogatási formák kivezetésével párhuzamosan olyan, egy ciklusban igénybe vehető átmeneti intézkedéseket és ehhez kapcsolt átmeneti, ill. átállási támogatásokat kell bevezetni, amelyek segítik a gazdálkodókat a környezet eltartóképességével összhangban lévő, agroökológiai alapú gazdálkodási rendszerekre való áttérésben. A kifizetési összegeket úgy kell meghatározni, hogy azok az iparszerű gazdálkodáséval összemérhető bevételeket biztosítsanak, így hozzájáruljanak a környezetbarát földhasználat kialakításához és fenntartásához.

Az agroökológiai alapú rendszerek jóval alacsonyabb input mellett mennyiségileg talán kevesebb, ám magasabb minőségű, sok esetben jelentősebb hozzáadott értékkel rendelkező termékeket állítanak elő, a káros és költséges környezeti hatások ugyanakkor minimalizálhatók. Az átállás jó példái lehetnek a gyeptelepítés vagy az ökológiai gazdálkodás támogatása, a takarmány-önellátásra való áttérés, valamint az őshonos, ellenállóbb háziállat, illetve a klímaváltozással járó szélsőségeket elviselő, az alkalmazkodást segítő kultúrnövény-tájfajták termesztése.

Támogassuk a tudatos, felelős fogyasztást!

A fogyasztók szerepe kulcsfontosságú az átállás katalizálásában, hiszen igényeikkel, döntéseikkel befolyásolják az élelmiszer-rendszerek működését. Jelenleg azonban a fogyasztók értékválasztását – hasonlóan a gazdálkodókéhoz – a nagy piaci szereplők nyújtotta kínálat és az ehhez kapcsolódó marketing formálja elsődlegesen. Jelentős közösségi forrásokat kell ezért elkülöníteni a fogyasztói oldal érzékenyítésére és informálására, a tudatos és felelős fogyasztói döntések segítésére: az egészséges, hazai élelmiszerek, a rövidebb ellátási láncok előnyben részesítésére, a természet- és klímabarát élelmiszerek iránti igény növelésére, az élelmiszer-hulladékok arányának csökkentésére és a pazarló fogyasztás mérséklésére. Ki kell dolgozni az ellátási láncok teljes átláthatóságát biztosító információs és minőségbiztosítási rendszereket, amelyek segítenek helyreállítani a termelő és a fogyasztó közötti kapcsolatot és az élelmiszer-rendszerekbe vetett bizalmat.

ÖKOLÓGIAI ÁTMENET A KÖZÖS AGRÁRPOLITIKÁBAN

A Közös Agárpolitika keretei között valamennyi tagországban megvan a lehetőség a környezeti szempontból megkérdőjelezhető hatású támogatások visszaszorítására, a közvetlen kifizetések fokozatos átalakítására és a források környezeti teljesítményt növelő támogatási formákra történő átcsoportosítására. A teljes KAP 50%-át már a jelenlegi reform kezdetétől éghajlati és környezeti célokra kell fordítani, és meg kell határozni azt az irányt, amelynek megfelelően a közvetlen kifizetéseket 2027-ig fenntarthatósági kifizetések rendszere váltja fel.

Ehhez a munkához a következő KAP célrendszerét és ellenőrzését az ökológiai átmenet felé kell eltolni. Fokozatosan meg kell szüntetni minden környezeti szempontból megkérdőjelezhető hatású támogatást az átmeneti kifizetések és a fenntartható gazdálkodási gyakorlatok támogatásának javára. Ehhez reális és mérhető célkitűzéseket kell tenni, összhangban az EU környezeti és társadalmi irányelveivel, meg kell alkotni az ösztönzők és szigorítások „ostor-répa” rendszerét, a folyamatok és hatások monitorozásához pedig tudományosan elfogadott módszereket kell alkalmazni.

HIVATKOZÁSOK JEGYZÉKE

[1] WWF. 2018. Living Planet Report - 2018: Aiming Higher. Grooten, M. and Almond, R.E.A.(Eds). WWF, Gland, Switzerland.

[2] Szép Tibor és munkatársai, 2019.

[3] Csányi S., Márton M., Köteles P., Lakatos E. A. és Schally G. 2019. – Vadgazdálkodási Adattár 1960-2018/2019. Országos Vadgazdálkodási Adattár, Gödöllő

[3] Biró Zs., Szemethy L. (2012): A mezei nyúl gazdálkodás - tudományos szemmel. Magyar Vadászlap.

[4] Hallmann, C. A. et al. (2017): More than 75 percent decline over 27 years in total flying insect biomass in protected areas. PLoS ONE 12(10): e0185809

[4] Sánchez-Bayo & Wyckhuys (2019). Worldwide decline of the entomofauna: A review of its drivers. Biological Conservation.

[4] Seibold, S. et al., 2019. Arthropod decline in grasslands and forests is associated with landscape-level drivers. Nature 574, 671–674. https://doi.org/10.1038/s41586-019-1684-3

[5] European Environment Agency, 2015. State of nature in the EU: results from reporting under the nature directives 2007-2012. EUR-OP, Luxembourg.

[6] 50/2008. (IV. 24.) FVM rendelet

[7] Heinrich Böll Stiftung, Friends of the Earth Europe, BirdLife Europe and Central Asia, 2019. Agriculture Atlas: Facts and Figures on EU Farming Policy.

[8] Központi Statisztikai Hivatal. Agrárcenzus, 2016.

[8] BMEL, 2018. Für eine gemeinwohlorientierte Gemeinsame Agrarpolitik der EU nach 2020: Grundsatzfragen und Empfehlungen (Stellungnahme). Berlin.

[9] KSH - https://www.ksh.hu/docs/hun/agrar/html/tabl1_3_1.html

[10] European Court of Auditors, 2017. Greening: a more complex income support scheme, not yet environmentally effective (Special Report No. n°21/2017).

[11] BIOGEA, 2020. BIOGEA Policy Recommendations 2020: A green Architecture for Green Infrastructure: How the future CAP could support Green and Blue infrastructures, Policy Brief https://www.biogea-project.eu/sites/default/files/biogea_policy_recommendations_2020.pdf

[11] Traba, J. et al., 2019. The decline of farmland birds in Spain is strongly associated to the loss of fallowland. Sci Rep 9, 9473. https://doi.org/10.1038/s41598-019-45854-0

[11] Walker, L.K. et al., 2018. Effects of higher-tier agri-environment scheme on the abundance of priority farmland birds. Animal Conservation 21, 183–192. https://doi.org/10.1111/acv.12386

[11] Langhammer, M. et al., 2017. A modelling approach to evaluating the effectiveness of Ecological Focus Areas: The case of the European brown hare. Land Use Policy C, 63–79. https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.11.004

[11] Pe'er, G. et al., 2014. EU agricultural reform fails on biodiversity. Science 344, 1090–1092. https://doi.org/10.1126/science.1253425

[11] Oppenmann, R. et al., 2008. Die Bedeutung der obligatorischen Flächenstilllegung für die biologische Vielfalt, available at Https://www.bfn.de/fileadmin/MDB/documents/themen/landwirtschaft/flaechenstilllegung_langfassung.pdf

[12] Pe'er, G. et al., 2014. EU agricultural reform fails on biodiversity. Science 344, 1090–1092. https://doi.org/10.1126/science.1253425

[13] www.termeszetvedelem.hu

[14] Dainese, M. et al., 2019. A global synthesis reveals biodiversity-mediated benefits for crop production. Science Advances 5, eaax0121. https://doi.org/10.1126/sciadv.aax0121

[14] Pywell, R.F. et al., 2015. Wildlife-friendly farming increases crop yield: evidence for ecological intensification. Proc. R. Soc. B 282, 20151740. https://doi.org/10.1098/rspb.2015.1740

[15] A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, a Magyar Természetvédők Szövetsége és a WWF nyílt levele:

https://www.mme.hu/sites/default/files/binary_uploads/akg_pontozas_agrarvidekfejlesztesiat_0520.pdf

[16] Szép, T., Nagy, K., Nagy, Zs., Tóth, P. (2016): Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (2007-2013) utólagos (ex-post) értékelése. A biológiai sokféleségre gyakorolt hatások összefoglalása.

[17] Tóth P (szerk.): Megalapozó javaslat az apróvadfajok számára kedvező élőhelyek létrehozását és fenntartását célzó agrár-környezetgazdálkodási intézkedések bevezetéséhez. Gödöllő, 2013.

[18] Kettunen, M. et al., 2017. Integration approach to EU biodiversity financing: Evaluation of results and analysis of options for the future (Final Report for the Eiuropean Commission (DG ENV) No. ENV.B.3/ETU/2015/0014). Institute for European Policy (IEEP), Brussels / London.

[19] Európai Bizottság - https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/cap-expenditure-graph5_en.pdf

IMPRESSZUM

Készült a **BirdLife International Save Nature - Save Farming – Reform the CAP: 3 solutions to beat the biodiversity and climate crisis** című kiadványa alapján.

Magyar Madártani és Természetvédelemi Egyesület, 2020

Grafika: **Seres Tamás, Zsoldos Márton**

Kiadványszerkesztés: **Artista Labor**

Fotók: **Ampovics Zsolt, Králl Attila, Lóránt Miklós, Molnár Ábel, Molnar Gyula, Nagy Dénes, Oláh Zoltán**

Készült a **Túzok határon átnyúló védelme Közép-Európában című, LIFE15/NAT/AT/000834** számú projekt keretében. A kiadvány megjelenését az **Európai Unió LIFE** Programja támogatta.